

# Őszinte vallomás anyanyelvemről

1. Kis túlzással azt mondhatjuk: az első anyanyelvi élmények születésünk előtti hónapokban érnek bennünket. Mindenesetre az anyai tejjel együtt a csecsemő fokozatosan „magába szívja” az édesanyja által beszélt nyelvet is. Tudat alatt bár, de ekkor szerezzük első anyanyelvi élményeinket (a szoptatós anya az étkeztetés alatt gügyög, mondikál kicsinyéhez, később mondókákat, bölcsődalokat is dalolgat).

Számomra az anyanyelv fogalma szoros kapcsolatban van az édesanya fogalmával. Nyelvében él a nemzet – idézzük gyakorta. Hiszek ebben a megállapításban; életemet, egész valómat e gondolat kísérte/kíséri végig. Ezt a nyelvi szellemet és felfogást igyekeztem a magam módján megőrzés és továbbadás végett tovább örökíteni én is maradékaimnak. Anyanyelvemet, akárcsak népemet, nemzetemet nemzedékek egymás utáni végtelen láncaként tudom elképzelni, amelyre valaki(k) megtanítottak, valaki(k) nekünk átadták, és amelyet nekünk is kötelességünk – lehetőleg hibátlanul, sértetlenül – továbbadni maradékainknak. Ugyanis az anyanyelvtől (is) függ fennmaradásunk. Ezért vallom: nemzeti szempontból óriási felelősség édes-anyanyelvünknek a továbbadása.

Az én anyanyelvi tudatom rendkívüli, többnyire szomorú élményekből táplálkozik. Az a kicsi közösség, amelybe beleszülettem, már évszázadokkal világrajöveletem előtt arra kényszerült különböző politikai és egyéb okok miatt, hogy kiszakadjon az erdélyi/székelyföldi/tömbmagyarságból és idegen nyelvű közegebe telepedjék. Kisgyermekként azt a magyar nyelvet adta át nekem az édesanyám, amellyel az ősök „elcsángáltak” Moldvába. Az első (tudatos) nyelvi élményeimet édesanyám, illetve anyai nagyanyám („anyó”) beszédéből eredeztetem. „Anyó” édesapja Csíkszentmihályról származott, falusi kántorként élte le életét egy szintiszta moldvai magyar faluban. Széphanzású, tiszta, minden idegen elemtől mentes és patinásan gyönyörű volt, ahogy anyai nagyanyám beszélt. Pedig ő (első moldvai nemzedékként) a Tázló-menti faluban, Pusztinán született (1880–1953). Minthogy abban az időben a leányokat nem járatták iskolába azon a vidéken, nagyanyó is írástudatlan asszony volt. Talán ezért is beszélt olyan romlatlanul a szép csíki tájszólást. Emlékszem, olyan kifejezéseket, szófordulatokat szőtt beszédébe, amelyeket már akkor gyermekkorom falusi tájnyelvében nem ismert a magam nemzedéke. Ezt a csodálatos és makulátlan nyelvet (beszédet) örökölte csíki nagyapjától (és édesanyjától) édesanyám (1900–1971), aki ugyancsak nem ismerte az írás-olvasás örömét. Mégis őt tartom első tanítómnak; következetesen kijavított (sőt szidott) valahányszor a kilenc gyermeke közül valamelyikünk az „eszek”, „iszok”, „alszok” stb. szóalakokat használtuk beszédünkben. Mit sem tudott ő az íkes ígék ragozásáról, de nyelvi tudatát sértette azok helytelen használata. Azt kell mondanom, csíkszentmihályi nagyapjától a génekel örökölte a szép magyar beszédre való hajlamát.

Szép számmal vannak anyanyelvi élményeim apa-részi rokonságomtól is. Apai ágon az atyafiságom szintén valamelyik felcsíki faluból menekült át a hegyeken, csak hogy sokkal korábban. Szépapám a madéfalvi vérengzés idején (1764) vállalta a csángó sorsot. Bizonyos kifejezéseket, szófordulatokat, szavakat édesapám (1894–1970) másként használt beszédében, mint az anyám rokonsága. Apám sem tanult magyarul az iskolában (az ő idejében csak román iskola volt, ma is az van!), de önszorgalomból, vagy inkább szülői parancsból megtanult olvasgatni a nagyapámtól (1873–1943), aki szintén autodidakta volt az anyanyelvi olvasásban. Visszagondolva gyermekkorom nyelvi élményeinek forrásaira azt mondhatom, hogy apám s az ő rokonsága régiesebb hangzású nyelvet használt. Családunkban egyedül csak ő mondta következetesen a „templom” helyett *támplom*. Vagy az Üdvözlégyben nem úgy mondta, hogy „...imátkozjál értünk bűnösökért...”, ahogy ezt nekünk nagyanyó és édesanyánk megtanították, hanem ő és az ő testvérei ekképpen mondták mindig: „...*inádd Istent értünk bűnbeesőkét...*” Ezek a kisebb-nagyobb nyelvi különbségek nekem már egész kicsi korban megütötték a fületem.

Gyermekkorom nyelvi élményeinek legbensőségesebb érzelmeit nehéz szavakban kifejezni. Titokzatos, sejtelmes dolog volt számomra az, hogy én hosszú ideig nem tudtam: rajtunk, a moldvai magyarságon kívül még más vidékeken is beszélik azt a nyelvet, amit mi ott a magyar falvakban használunk. Nagyobbacska korban hallottam a felnőttektől beszélni a „magyarországiakról”. Moldvában ezen a kifejezésen (ma is!) elsősorban az erdélyi

magyarságot értik az öregek. Kisgyermekkoromban arról, hogy mi magyarok vagyunk, senki sem beszélt. Legalábbis gyakran nem hangoztatták ezt. Viszont határozottan minden kisgyermek tudta, hogy mi pusztinaiak mások vagyunk vallásban–hitben, nyelvben, szokásainkban, dalainkban, építkezéseinkben, egész népi kultúránkban, mint a környező ortodox–hitű román lakosság. A másság elsősorban anyanyelvünkben mutatkozott meg. Fokozatosan tudatosodott bennem (elsősorban, amikor román iskolába kerültem), hogy én magyar vagyok.

Anyanyelvemen, a sajátos körülményeim miatt, csak 15 éves koromban tanulhattam. A kamasz–önmagamnak ez a „metamorfózisa” szinte a csodával volt határos. Egy csodálatos világ nyílt meg előttem (lelkemben, tudatomban) 15 esztendő koromban. Soha nem felejthetem el, milyen mély élményt jelentett számomra, amikor első ízben hallottam beszélni az Erdélyből jött tanítóimat!! Senki nem tudja megérteni, átérezni, csak aki átesett ezen a „metamorfózison”, hogy milyen érzés egy tíz valahány éves gyermeknek, aki évekig románul tanul s egyszer csak kezd tanulni anyanyelvén... A román iskolában anyanyelvem használatát állandóan tiltották. E tiltás, amely gyakran testi fenyítést vont maga után, arra készítette, hogy őseim nyelvéhez egyre jobban ragaszkodjam. Gimnáziumban, (hét elemi után kerültem oda) már kezdtem sejteni, hogy amit én, mi a falunkban beszélünk, az „csupán” dialektus. A bántódások, amik engem értek abban az időben anyanyelvemért, arra készítettek, hogy féltve őrizzem ezt az anyai–nyelvjárást is jászvásári kisdíakként. Csángómagyar osztálytársammal ehhez az üldözött anyanyelvhez próbáltunk menekülni szünetekben. A magammal vitt nyelvet védőpajzsnak éreztem. Csak sokkal később ismertem meg Kosztolányi zsoldár–hangulatot keltő szép mondását. „Erős várunk nekünk a nyelv!” Tizenkét évesen ösztönösen megéreztem ezt az ellenséges környezetben...

Nyelvi élményeim között őrzöm édesapám bibliaolvasásait, amelyeket minden év karácsonyán végzett. Máskor ideje nem volt. Apám nagyon nehezen olvasta a magyar nyelvű bibliai szövegeket, hiszen csak románnyelvű iskolában járt... Amikor jó későre magyar iskolába kerültem, rá kellett döbennem, hogy milyen nagy különbség van falum nyelvjárása és az irodalmi nyelv (illetve a köznyelv) között. Ez időből is vannak nyelvi élményeim; a tanítóm nyelvtanórán magyarázta az ige fogalmát, én pedig e szónak csak a bibliai értelmét tudtam...

Elmondhatom tehát, hogy anyanyelvi tudatom kicsi gyermekkoromban tudatalatti állapotban leledzett csupán. Akkor kezdett tudatos formát ölteni, amikor anyanyelvem miatt átvitt – és a szó igazi értelmében sértések, bántalmazások értek. Azt mondhatom, hogy nyelvi tudatomat valósággal belém pofozták. Anyanyelvi tudatom gyors változáson ment át azzal, hogy magyar iskolába kerültem elég későn. Nagy szorgalommal pótolnom kellett a hiányos anyanyelvi ismereteimet. Gyermekkoromból hozott, és kiváló tanáraitól szerzett nyelvi élményeim állandóan erősítették, gazdagították anyanyelvi tudatomat. Anyanyelvemhez fűződő kapcsolatom a lehető legszorosabb; számomra szent dolog az anyanyelv. Hiszem és vallom (szomorú gyermekkorom is okulva), hogy egy népet, nemzetiséget az anyanyelve őrizhet meg a teljes pusztulástól. Ezt ékesen példázza a moldvai magyarság szomorú sorsa. Tehát hiszem, hogy „nyelvében él a nemzet” és „erős várunk nekünk a nyelv!” Ez viszont (felfogásom szerint) koránt sem jelenti azt, hogy elzárkózzunk, és ne tanuljunk idegen nyelveket. Minden nyelv csodálatos alkotása az emberiségnek. Minden nyelvet szépnek tartok... De ahogy édesanya csak egyetlen egy van, anyanyelv is csupán csak egy lehet. Mindenki számára a leggyönyörűbb asszony a saját édesanyja; minden nyelvet közül az anyanyelv a legszebbik... Véleményem szerint ezt kell tudatosítani az ifjúságban és mindenki, aki nemcsak magyarul beszél, hanem magyarul is érez... Az anyanyelvet nemcsak megérteni kell nyelvtani szabályaiban, hanem meg- és át kell érezni annak óriási szerepét fennmaradásunkban.

2. Napjainkban, a századvégen–ezredfordulón mindenhol azt látjuk–halljuk, hogy mily iszonyú szennyezést okoz az ember környezetében. A ma embere szinte kibírhatatlanná szennyezi az éltető levegőt, szennyezi a tengereket, folyóvizeket, tavakat, tönkretéve ezáltal a növény- és állatvilágot. Sajnos a mai ember nemcsak környezetét rondítja, pusztítja meg gondolatlanul (többnyire haszonnövelés miatt), hanem szennyezi, rongja a gondolatok és érzelmek kifejező eszközét, a nyelvet is. Szerintem tehát, anyanyelvünk napjainkban igenis veszélyben van. Aki ellenünk „dolgozik”, csak az állíthatja ennek az ellenkezőjét. Veszély fenyegeti egész népünket és vele együtt anyanyelvünket. Szerintem a romlás Mohács óta



kísér. Ismeretes, szomorú tény: a török pusztítás miatt egész vidékek néptelenedtek el Erdélyben, az Alföldön, Délvidéken stb. Az el- és kipusztított magyarság helyére idegen ajkú (szerb, román, horvát, német, szlovák, cigány, zsidó) népességet telepítettek e vidékekre. A betelepítésekkel párhuzamosan a nyelvrontás is megkezdődött; egyelőre csak azon a területen, ahová idegen ajkúakat telepítettek. Idővel ezen veszélyeztetett vidékeken megmaradt gyér magyar lakosság a pusztulás miatt kisebbségbe került. Később elvándorolt más tájakra, ahol számosabb volt a magyarság, vagy ha ősi földjén maradt, nyelve gyors romlásnak volt kitéve s következett a teljes beolvadás.

A 150 esztendő török megszállás következtében három részre szakadt országban anyanyelvünk veszélyeztettsége és romlása különböző fokú volt. Talán a viszonylag független Erdélyben a nagyságos fejedelmek kultúrapártoló iskolapolitikája miatt csekélyebb volt az anyanyelvünket fenyegető veszély. De ez a veszély óriási mértékben megnövekedett a Habsburg-elynyomás korában. Ismeretesek azok a törvények, utasítások, át- és leiratok, amelyeket Bécs nemzeti nyelvünk ellen hozott; minden eszközzel németesíteni akart.

A mögöttünk hagyott században a csaknem 80 esztendő szétदारabolatásunk hallatlan veszedelmet zúdított a magyarságra és természetesen anyanyelvünkre is. Trianon sokkal nagyobb tragédia Mohácsnál; akkor „csupán” három részre szakadt az ország, a török anyagilag szipolyozott, nem törökösített erőszakkal; ekkor viszont hat, sőt hét „darabra szaggattatott” szét nemzetünk. Mindezt súlyosbította az elmúlt 4-5 évtizedes kommunista-internacionalizmus lélekölő és nemzetellenes ideológiája.

Napjaink ifjúságát (nyelvét, életfelfogását, öltözködési szokásait stb.) bűzös iszapként árasztja el az amerikai-liberális kultúrszenny, (pl. a fülsüketítő, zenének nevezett orgia). Ezzel szennyezik ifjaink nyelvét, kultúráját, egész egyéniségét. Én azt is hiszem, hogy bizonyos magyarul beszélő, de egyáltalán magyarul nem érző egyéneknek, köröknek az az érdeke, hogy ilyenformán is tönkretegyék a jövő magyar nemzedékét... Mert ennek a „kultúrának” semmi köze nincsen a magyarság ezeresztendő, vagy talán még többéves kultúrájához.

Több módon érezhető ennek a hatása mai nyelvünkön. Mindenekelőtt szörnyen elterjedt a nyelvhasználatban a trágár, triviális, sokszor nyomdafestéket nem bíró beszédmód. Nemcsak az ifjúság, de a középkorúak nyelvében is megfigyelhető ez a szörnyeteges stílus nemre való tekintet nélkül. Elkeserítő hallani e szennyes beszédet után, klubokban, különböző összejöveteleken. Ifjaink egy része – tisztelet a kivételnek – szinte természetesen tartja, sőt egyfajta büszkeségnek ezt a moslék-beszédmódot. Sajnos gyakran hallani–olvasni ehhez hasonlót a rádióban, tévében, egyes újságokban is. Nyelvromlást észlelek az olyan nyelvhasználati módban is, amelynek során az az érzésem, hogy a beszélő csupán egy kis körrel akarja magát megérinteni. Vagánykodó, egyféle tolvajnyelv ez, amely minden esetben műveltelenségről, jobb esetben félműveltségről tanúskodik. Nagy veszélynek látom a helytelen beszédmódot, vagyis azt, amikor a beszélő – úgymond – fölrug minden nyelvtani szabályt. Ezek beszéde magyartalan, stílusuk pongyola. Sokszor indokolatlanul nyakra-főre használnak idegen szavakat, szófordulatokat, kifejezéseket abból a célból, hogy műveltebbeknek tűnjenek társaiknál. Népszerűsége hallani, amikor tudálékosságból vagy éppenséggel butaságból bizonyos szólásokat, közmondásokat nem úgy használnak, ahogyan azok nyelvünkben évszázadok óta kialakultak (ebadta–kutyaaadta, ebfáját–kutyafáját). Hallani az erdélyi magyar beszédben számos olyan román szót, amelyet magyarul is nagyszerűen mondhatna a beszélő. Veszélyesnek tartom, amikor bizonyos közmondásokat, szólásokat, sajátos szókapcsolatokat szóserint átvesznek a románból és lefordítva ezeket be akarják erőszakolni a magyar beszédbe.

Veszély fenyegeti anyanyelvünket a kereskedelmi egységek, különböző Kft-ék részéről is. Nagyon elburjánzott a „námjémi” a nyomtatott, hangos és a képes hírközlő eszközeink háza táján; valósággal öntik magukból az idegen, a magyar ember számára semmit mondó, értelmetlen rövidítéseket, kifejezéseket. Maholnap üzleteink csak idegen nyelvű feliratokkal fogadják a magyar vásárlót; akinek a pénzére ugyan szüksége van az üzletelőnek, de aki nem tiszteli meg a vásárlót legalább azzal, hogy magyarul írja ki cégtáblájára az üzlet nevét és egyebeket.

Hogy mit lehet és mit kell tennünk nyelvünk védelmében? Ha jól tudom, vannak országok, ahol törvény bünteti a nyelvrontást; más szóval törvény védi az anyanyelvet, a nemzet legnagyobb kincsét. Én úgy gondolom, ideje volna már, hogy a törvényhozó szervek

(parlament) anyanyelv-védő törvényt szavazzanak meg. Ezt a törvényt szigorúan be is kellene tartani. Ez nemzeti, összmagyar ügy; ha a jövő évezredben is akarunk létezni, márpedig kell akarnunk, akkor ez létfontosságú probléma. Ebben az ügyben a Tudományos Akadémiának kell sürgősen intézkednie. Véleményem szerint büntetni kell azt, aki szóban vagy írásban durván vét az anyanyelv ellen (kereskedők, nagyobb tömegekhez szóló személyek: papok, tanítók, ügyvédek stb.). Ugyanakkor az iskolákban, egyetemeken szélesebb programban kellene nyelvművelő előadásokat tartani; a rádióban, televízióban, újságokban stb. állandóan, szinte naponta felszínen kellene tartani az anyanyelv ügyét. Megfelelő tartalmú, mozgósító jellegű, figyelemkeltő falragaszokat kellene elhelyezni minden helyen, ahol nagyobb embertömeg megfordul (iskolák, kórházak, állomások, templomok, piacterek stb. környékén). Tanítóknak, óvónőnek, tanárnak (függetlenül a szakmájától), papnak, mérnöknek, politikusnak és minden más értelmiséginek becületbeli kötelessége kellene hogy legyen az anyanyelv tisztántartása; értelmiségünknek példát kell mutatnia a kevésbé iskolázott embereknek. Mindenkinnek meg kell értenie: ha nyelvünket védjük–féltjük, önmagunk megmaradásáért küzdünk. Ez szent kötelességünk.

3. Szomorúság fog el és erős aggodalom, ha a múltat összevetem a jelennel. Aggódásom természetesen nem csak népemre, de anyanyelvemre is kiterjed. Olvastam, hallottam rádióban–tévében, konferenciákon, kongresszusokon 1990 után, hogy a magyarság napjainkban olyan válaszút előtt áll, mint Géza fejedelem és Szent István királyunk idejében. Sorsdöntő, a jövő évezred létét meghatározó döntés előtt áll nemzetünk és ezzel együtt nemzeti nyelvünk. Ezt mondják politikusok és tudósemberek egyaránt. Mindenki előtt gondolom nyilvánvaló, hogy az egész Kárpát–medence magyarsága pusztul, következésképpen anyanyelvünk területe egyre jobban zsugorodik (pl. Dél–Erdély, Moldva, Burgenland, Délvidék stb.). Anyanyelvem és magyarságom tudatomban és szívemben elválaszthatatlan, egymást kölcsönösen kiegészítő fogalmak. Nagyon féltem az évezred küszöbén anyanyelvemet a fennebbi okok miatt is. A demográfiai statisztikák elszomorítóak. Arra gondolok, hogy ha a magyarság pusztulása ilyen ijesztő méretű és ilyen ütemben halad, ki fogja majd beszélni és hányan fogják használni a harmadik évezredben csodálatos anyanyelvünket?

Gyakran emiatt is kétségek fognak el: vajon szükséges-e, hasznos-e a magyarságnak az EU, s főleg csatlakozásunk a NATO-hoz? Vajon nem esünk-e abba a hibába, mint a XVII–XVIII. szd. fordulóján, amikor a nehéz török iga után egy még nehezebb Habsburg elnyomás alá kerültünk?! Mindezek (és mások) egy kisemberben megfogant kérdések. Anyanyelv-aggódással, nyelvféltő gondoskodással kapcsolatos kérdések, töprengések. És mégis...a másik énem szükségesnek tartja a nyugathoz való csatlakozást geopolitikai szempontból is. Egyébként badarságnak tartom az „Európához való csatlakozás” kifejezést; mi több mint ezer esztendeje európaiak vagyunk!!!

Hitem szerint csak egy–egy adott nyelvet beszélő egyének száma tekintetében vannak kis és nagy nyelvek. Minden nyelv, amely egy népek, népcsoportnak, nemzetnek a legfontosabb „tulajdonjegye”, szerkezetében, felépítettségében, gondolat- és érzelemkifejező eszközeként csodálatos isteni adomány az ember számára. Minden nyelv csak addig marad fenn élő nyelvként, amíg a nép, amelynek tagjai magukénak vallják – fennmarad. Szóért példa a lívek, vótok, vepszék esete, hogy csak egy néhányat említsek...

Azt hiszem, a harmadik évezredben is, a sokat emlegetett EU-ban is, tovább fognak élni az ún. kisnyelvek; nem tűnhetnek el sem a kis népek, sem az anyanyelvük. Ha az integrálódás az anyanyelvek eltűnését jelentené, szerintem ez a a népeknek tragédiát jelentene, elsősorban a „kis nyelvek”(népek) számára. A sokszínűség, a pompázatos tarkaság adja a májusi rétv csodálatos szépségét. Ilyennek képezem el az egyetemes kultúrát is; annál értékesebb (humánusabb is), minél sokszínűbb. Minden „kis” nyelv (és nép), tehát anyanyelvünk is, meg kell hogy őrizze sajátos nemzeti jellegét, tulajdonságait a jövő évezredben. Természetesen az anyanyelvnek alkalmazkodnia szükséges az időhöz. Más szóval fejlődésében nem állhat meg.

Népünknek, nemzetünknek olyan értelmiségiekre, tudósokra, politikusokra van szüksége a jövőben, akik a magyarság anyagi és szellemi–lelki, valamint nemzeti fölemelkedéséért dolgoznak. Minden magyar értelmiséginek arra kell törekednie, hogy a sokat szenvedett és megtörtetett, sokszor „keresztre feszített és tövissel koszorúzott” anyanyelvünket tisztán, szennymentesen hagyja örökségül maradékainak.

*Ősz Erőss Péter*